

ISSN 2312-2781

1 (85) 2018

ОСОБЛИВА ДИТИНА: НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

EXCEPTIONAL CHILD: TEACHING AND UPBRINGING

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 68835

ПОСПІШАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ФАХОВІ ЖУРНАЛИ

ДОКЛАДНІШЕ НА PEDPRESA.UA

Телефони приймальної комісії: (096) 656-60-81; (068) 422-39-19
E-mail: info@ukrpress.com.ua

З аклад є базовим у Запорізькому регіоні із створення компетентнісно спрямованого освітнього реабілітаційного простору, забезпечує безпечність і наступність освіти, комплексної реабілітації (медичної, соціальної, психологічної, педагогічної), соціальної інтеграції та розвитку життєвих компетентностей дітей та молоді з обмеженими можливостями здоров'я з першого року життя до здобуття вищої освіти.

Структура закладу: факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи; факультет мистецтв та дизайну; підрозділи, що забезпечують практичну підготовку студентів; обласний центр ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів і загальноосвітній санаторна школа-інтернат I – III ступенів.

ФАКУЛЬТЕТ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Медія. Бакалавр. Магістр
Солог-реабілітолог. Бакалавр.
Бакалавр. Магістр

ДІЗАЙН ТА ДИЗАЙН

Бакалавр.

- Дизайнер одягу. Бакалавр.
- Тернопільське мистецтво та декоративна косметика. Бакалавр.
- Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Бакалавр.
- Садово-паркове господарство. Бакалавр.
- Туризм. Бакалавр
- Менеджмент. Бакалавр.

ОСОБЛИВА ДИТИНА: навчання і виховання

НАУКОВИЙ, НАВЧАЛЬНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (85) СІЧЕНЬ – ЛЮТИЙ – БЕРЕЗЕНЬ 2018
ВИХОДИТЬ ЧОТИРИ РАЗИ НА РІК

Схвалено вченою радою Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (протокол № 3 від 05.03.2018 р.)
ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 68835

Заснований у 1995 р. З 1996 р. по 2012 р. видавався під назвою «Дефектологія»; з 2013 р. – «Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання»; з 2014 р. видається під назвою «Особлива дитина: навчання і виховання» («Exserptional child: teaching and upbringing»)
Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 20491-10291 ПР від 31.12.2013 р.

ЗАСНОВНИКИ

Державне інформаційно-видавниче підприємство видавництва «Педагогічна преса» Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Внесений до Переліку наукових фахових видань України, у яких публікуються результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук у галузі педагогіки (корекційна педагогіка) і психології.

Видання індексується: EBSCO Education Source, Index Serpeticus (ICV 2015:47.16), MJAR (ICIDS 2015:4.279), Google scholar, «Україніка наукова» (Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського)

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
тел.: (044) 440-42-92

Матеріали для публікації надсилаєти електронною поштою e-mail: isjournal@ukr.net
Інформація для авторів, рецензентів, повідомлення, хроніки, події, коментарі на сайті журналу: <http://csniukr.in.ua>

АДРЕСА ВИДАВНИЦТВА «Педагогічна преса»:

03057, м. Київ, вул. Олександра Довженка, 3
тел. (044) 456-37-32; (044) 456-37-02
www.pedpresa.com.ua
e-mail: 2345255@ukr.net

© Усі права захищено. Жодна частина, окремі ідеї, композиційні рішення цього видання не можуть бути копіюваними чи відтвореними в будь-якій формі і будь-якими засобами – як електронними, так і друкованими, зокрема перою, ксерокопіюванням, записом або оцифруванням, без письмового дозволу видавця. За достовірність фактів, дат, імен і правдивість цитування відповідають автори. Редакція зберігає за собою право рерайтувати, розширювати та скорочувати статті без згоди автора. Може публікувати статті в порядку оформлення, не підлягаючи погодженню з автором. Рукописи не повертаються.

© «Педагогічна преса», 2018
© «Особлива дитина: навчання і виховання», 2018

Бібліотека СДПУ
вул. Ревельська, 87
п/і 40002, м. Суми

EDITORIAL BOARD

Editor-in-chief

Vyacheslav Zasenko, D.Sc. (Education), professor, associate member of the NAES of Ukraine, Director of Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editors

Alla Kolyupaeva, D.Sc. (Education), professor, Deputy Director for Research, Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editors

Tim Loreman, PhD, Associate Vice President, Academic,

Dean of Research and Faculty Development,

Professor at the Faculty of Education at Concordia (Canada)

EDITORIAL BOARD MEMBERS

Ivan Bekh, D.Sc. (Psychology), professor, member of the NAES of Ukraine, Director of the Institute for Educational Problems of NAES of Ukraine (Ukraine)

Alica Vancova, PhD, professor at Institute of Special Educational Studies, Department of Special Education, Comenius University (Slovakia)

Switlana Kalbida, D.Sc. (Education), professor, leading researcher at the Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Vadym Kobylchenko, D.Sc. (Psychology), senior research fellow, leading researcher at the Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Cheryl Crocker, PhD, professor at Grant MacEwan University (Canada)

Sergiy Maksimenko, D.Sc. (Psychology), professor, Honored Scientist, Academician of NAES of Ukraine, Secretary-Academician of the section "Psychology, Age Physiology and Defectology" at NAES of Ukraine, Director of G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAES of Ukraine, President of Psychologists Union of Ukraine, full member of the International Board of Psychologists (U.S.A.) (Ukraine)

Borys Moroz, D.Sc. (Biology), Director of Scientific-Production Enterprise "VABOS" (Ukraine)

Donna Meghie-Richmond, PhD, Assistant Professor in Educational Psychology and Leadership Studies, Faculty of Education at the University of Victoria (Canada)

Ewa Muzyka-Furtak, D.Sc. (Education), Department of Logopedics and Applied Linguistics, Faculty of Humanities at Maria Curie-Skłodowska-University (Poland)

Roman Petryshyn, PhD, Director of the Ukrainian Resource and Development Centre (URDC) at Grant MacEwan University (Canada)

Lesia Prokhorenko, D.Sc. (Psychology), leading researcher at the Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Tetiana Skrupnyk, D.Sc. (Psychology), Professor of the Grinchenko's University (Ukraine)

Mykola Suprun, D.Sc. (Education), professor, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Tetiana Symonenko, Head of the Division of Inclusive Education and Boarding Schools Department of General Secondary and Pre-school Education in Ministry of Education (Ukraine)

Oksana Taranchenko, D.Sc. (Education), leading researcher of the Institute of Special Pedagogy NAES of Ukraine (Ukraine)

Olena Klokhliina, D.Sc. (Psychology), professor, Department of Psychology and Pedagogy of Education-and-Science and Psychology at Law Institute of the National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

ЗМІСТ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – ОСВІТА ДЛЯ ВСІХ

Алла Колупаєва

Освітнє реформування: методологічні та стратегічні виміри освіти дітей з особливими потребами

Олена Мартинчук

Підготовка фахівців у галузі спеціальної освіти: нові підходи

НАУКА – ПРАКТИЦІ

Микола Ефименко, Микола Мога

Онтогенетичний принцип у корекційному фізичному вихованні дітей раннього віку зі спастичним типом рухових порушень

Ірина Мартиненко

Психокорекційні технології комунікативного розвитку дітей із системними порушеннями мовлення первинного генезу

Олена Хохліна

Особливості формування розумової сфери в учнів із різними інтелектуальними можливостями у процесі виконання навчально-практичних завдань

ПОШУКИ Й ЕКСПЕРИМЕНТИ

Катерина Зелінська-Любченко

Проблема подолання моторної алалії у дітей в умовах закладу освіти

Інна Луценко

Організація діяльності асистента вчителя: досвід Чехії

Тетяна Озерова

Моделювання та практичне забезпечення розвитку регіонального освітнього інклюзивного простору

(на прикладі Запорізької області)

Зоряна Удич

INCLUSION IS AN EDUCATION FOR EVERYONE

Alla Koluvasova

Education reform. Methodological and strategy dimensions of education for children with special needs

7

Olena Martynchuk

Training of specialists in the field of special education: new approaches

14

SCIENCE FOR TEACHING PRACTICE

Nikolay Efimenko, Nikolay Moga

Ontogenetic principle in correctional physical education of young children with spastik type of motor disorders

29

Iryna Martynenko

Psychocorrective communicative development technologies for children with primary system speech disorders

36

Olena Khokhlina

Features of formation of mental sphere in students with different intellectual possibilities in the process of implementation of educational and practical tasks

45

RESEARCH & EXPERIMENTS

Kateryna Zelinska-Liubchenko

The problem of children overcoming motor alalia in the conditions of the secondary educational institution

55

Inna Lutsenko

Organizing the work of teacher assistant: experience of the Czech Republic

54

Ozerova Tetiana

Modelling and practice of regional development of inclusive education (example of Zaporizhzhya Region)

72

Zoriana Udych

Formation of the subject-spatial inclusive educational environment

85

ОСВІТНЄ РЕФОРМУВАННЯ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА СТРАТЕГІЧНІ
ВИМІРИ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ

Alla Koluvasova, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Представлено трансформаційну стратегію сучасної освітньої політики. Автор наголошує що розбудова національної освітньої системи на основі інклюзивних цінностей потребує методологічної переорієнтації освіти осіб з особливими потребами у її нормативно-правовому, термінологічному, організаційно-системному та змістовому вимірах. Впровадженні інклюзивної практики потребує розгляду та розроблення нормативно-правових, психологічного педагогічних, програмно-змістових, соціально-психологічних засад.

Ключові слова: діти з особливими потребами, інклюзія, інклюзивне навчання, спеціальна освіта.

Alla Koluvasova, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, г. Киев, Украина

Реформирование образования: методологические и стратегические измерения образования детей с особыми потребностями

Представлена трансформационная стратегия современной образовательной политики Автор подчеркивает, что реформирование национальной образовательной системы на основе инклюзивных ценностей требует методологической переориентации: нормативно-правового, терминологического, организационно-системного и содержательного определения. Внедрение инклюзивной практики – сложная, неоднозначная проблема, которая требует рассмотрения и разработки нормативно-правовых, психолого-педагогических, программно-содержательных и социально-педагогических основ.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, учебный процесс, инклюзия, инклюзивное образование, специальное образование.

© Koluvasova A., 2018

аванція розумової сфери у нормально розвинених учнів, учнів із затримкою психологічного розвитку та з розумовою відсталістю, є умовою дозрівання психічних процесів та акційно-розв'язувальних, а й власне педагогічних результатів — засвоєння знань та об'єктивних дій.

Отже, наявність психологічно-педагогічної науки здобутки в галузі спеціальної освіти і з порушеннями розвитку заслуговують на перегляд з метою вярлення можливостей використання в умовах сьогодення — в умовах інклюзивного навчання. А саме здійснюємо педагогічної роботи з дітьми серед яких здобувать освіту дітей з порушеннями мовленнєвої функції, не лише загальними, а й специфічними мовними особливостями, є знання та врахування не лише порушеннями різних категорій конюмуністської розвитку дітей з психологічними порушеннями різних категорій особливостей мислення, методик й організації їх навчання. Психологія, зокрема, використовує спеціальні підходи підготовки фахівців для інклюзивних навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леонтьев А. Н. Понятие о значении и его значении для психологии / А. Н. Леонтьев // Физик XVIII Международной психологической конференции. 4-11 августа 1966 года. — М.: 1966. — С. 8-20.
2. Леонтьев А. А. Что такое действительный язык в образовании? / А. А. Леонтьев // Языки культуры: психология. — 2001. — № 1. — С. 3-6
3. Ситова В. М. Психология развития личности: Психология / В. М. Ситова, М. П. Матвеева, О. П. Хохлина. — К.: Знання, 2008. — 360 с.
4. Хохлина О. П. Методологические теоретические основы психологии. Навчальний посібник / О. П. Хохлина. — К.: НАВС, 2014. — 232 с.
5. Хохлина О. П. Основы специальной психологии. Курс лекций / О. П. Хохлина. — К.: НАВС, 2014. — 104 с.
6. Хохлина О. П. Психология педагогической деятельности: основы формирования и развития познавательного развития. Монография / О. П. Хохлина. — К.: Пед думка, 2000. — 283 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Leont'ev A. N. (1966). Poniatie otrazhenija i ego znachenie dja psichologii / A. N. Leont'ev // Физик XVIII Международной психологической конференции, pp. 8-20. [In Russian].
2. Leont'ev A. A. (2001). Chto takoe dejatel'noe jazyk v obrazovanii? Nachal'naja shkola i psichologija, pp. 3-6. [In Russian].
3. Sitova V. M. (2008). Psichologija razvija lichnosti: Psichologija. [In Ukrainian].
4. Kholihina O. P. (2014). Metodologicheskie teoreticheskie osnovy psichologii: Navchalnyj posibnik. [In Ukrainian].
5. Kholihina O. P. (2014). Osnovy special'noj psichologii: kurs lekcij i. NAVS. [In Ukrainian].

УДК 376.81+151.9.07

ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ МОТОРНОЇ АЛАЛІЇ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Катерина Зелінська-Любченко Сумський державний педагогічний університет імені А. С.Макаренка, otoid.org/0000-0002-9386-498:

На основі аналізу статистичних даних та літературних джерел з'ясувати проблему розвитку та корекції моторної алалії. Зазначено, що в умовах сьогодення, особливо у світлі інклюзивного навчання, і активно умовою повноцінно розвинути дітями із моторною алалією, є своєчасна корекція мовленнєвого порушення. Успішність формування мовленнєвої діяльності залежить від рівня оволодіння дитиною із моторною алалією функціональною системою мови, яка залучить від взаємодії різних аналізаторів, що забезпечують поліоморфну єдність мовленнєвої функціональної системи. При індивідуалізації плану корекції, з'ясування на нотах і можливостях дитини, будь-який із методів корекції, який переважає в принципі моторно-навички, може використовуватися для стимуляції плавильних жезтів та рухів мовлення.

Ключові слова: моторна алалія, статистичні дані, спеціальна освіта, корекційна робота, індивідуалізація, план корекції.

Катерина Зелінська-Любченко, Сумської ударстванний педагогічний університет імені А. С.Макаренко

Проблема преодоления моторной алалии у детей в условиях образовательного заведения

На основе анализа статистических данных и литературных источников освещена проблема развития и коррекции моторной алалии. Отмечено, что в условиях инклюзивного обучения важным условием полноценного развития ребенка с моторной алалией является своевременная коррекция ее речевого нарушения. Успешность формирования речевой деятельности зависит от уровня овладения ребенком с моторной алалией функциональной системой языка, которая привлечет взаимодействие различных анализаторов, обеспечивающих полиморфное единство речевой функциональной системы. При индивидуализации плана коррекции, выяснении возможностей ребенка, любой из методов коррекции, который преобладает в принципе моторно-навычные, может использоваться для стимуляции плавильных жезтов и движений речи.

Ключевые слова: моторная алалия, статистические данные, специальное образование, образовательное заведение, коррекция, план коррекции.

Kateryna Zelinska-Lubchenko, State Pedagogical Makarenko University, Sumy, Ukraine
The problem of children overcoming motor ailia in the conditions of the secondary educational institution

At the present stage of the special education development, an important issue is children with severe speech impairment training and education, including motorized ailysis. Investigating the domestic and foreign experience of this problem solving, it is concluded that the issues of etiology, pathogenesis and motor ailysis correction stiii remain insufficiently studied and rather acute. Particular attention needs to be paid to the development and impiementation of the correction system for motorized ailia in general education settings. Observing the dynamics of scientific research on the problem of speech activity of children with speech disorders in general and motor ailia, in particuiar, provide an opportunity to state that scientists pay much attention to the mentioned topic. On the basis of the analysis of statisticial data and literary sources, the article covers the problem of the development and correction of motor ailia. It is noted that speech mastery of children in the conditions of dizontogenesis occurs slowly. The article determines that motor ailysis in speech therapy is called the primary underdevelopment of the expressive speech of the central organic genesis caused by a vioiation of one of the two specific psychological mechanisms of speech associated with the activity of the central cortical sections of the speech-motor analyzer. In today's conditions and in the inclusive education framework, an important condition for the full development of a child with motor ailia is a timely correction of his speech impairment. It is stated that there are currently no studies that systematically compare specific speech patterns (for example, morphological or syntactic errors) of children with motor ailia. The success of the speech activity formation depends on the level of child with motor ailia mastery of the language phonetic system, from the interaction of various analyzers, providing polymocial unity of the speech functional system. One of the important tasks of modern speech activity theory and practice is to find effective ways of studying and explaining the speech ontogenesis and its disontogenesis. While individualizing a correction plan based on the the child needs and capabilities, any of the correction methods, which include the principles of motor learning, can be used to stimulate the correct gestures and speech movements. Since many children with motor ailia are confronted with speech problems, therapeutic approaches that take into account these needs should undoubtedly be included in the general correction plan.

Keywords: motor ailia, general educational institutions, statisticial data, special education, correctional work, individualization, correction plan.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти важливим питанням є навчання та виховання дітей із тяжкими порушеннями мовлення, зокрема й моторною алалією.

Досліджуючи вітчизняний та зарубіжний досвід розв'язання цієї проблеми, ми дійшли висновку, що питання етіології, патогенезу та корекції моторної алалії й досі залишаються не достатньо вивченими та досить гострими. Особливої уваги потребує розроблення та впровадження системи корекції моторної алалії в умовах загальноосвітніх закладів.

Kateryna Zelinska-Llubchenko, State Pedagogical Makarenko University, Sumy, Ukraine
The problem of children overcoming motor aialia in the conditions of the secondary educational institution

At the present stage of the special education development, an important issue is children with severe speech impairment training and education, including motorized aialysis. Investigating the domestic and foreign experience of this problem solving, it is concluded that the issues of etiology, pathogenesis and motor aialysis correction stiii remain insufficiently studied and rather acute. Particular attention needs to be paid to the development and implementation of the correction system for motorized aialia in general education settings. Observing the dynamics of scientific research on the problem of speech activity of children with speech disorders in general and motor aialia, in particular, provide an opportunity to state that scientists pay much attention to the mentioned topic. On the basis of the analysis of statistical data and literary sources, the article covers the problem of the development and correction of motor aialia. It is noted that speech mastery of children in the conditions of dizontogenesis occurs slowly. The article determines that motor aialysis in speech therapy is called the primary underdevelopment of the expressive speech of the central organic genesis caused by a violation of one of the two specific psychological mechanisms of speech associated with the activity of the central cortical sections of the speech-motor analyzer. In today's conditions and in the inclusive education framework, an important condition for the full development of a child with motor aialia is a timely correction of his speech impairment. It is stated that there are currently no studies that systematically compare specific speech patterns (for example, morphological or syntactic errors) of children with motor aialia. The success of the speech activity formation depends on the level of child with motor aialia mastery of the language phonetic system, from the interaction of various analyzers, providing polymodal unity of the speech functional system. One of the important tasks of modern speech activity theory and practice is to find effective ways of studying and explaining the speech ontogenesis and its disontogenesis. While individualizing a correction plan based on the the child needs and capabilities, any of the correction methods, which include the principles of motor learning, can be used to stimulate the correct gestures and speech movements. Since many children with motor aialia are confronted with speech problems, therapeutic approaches that take into account these needs should undoubtedly be included in the general correction plan.

Keywords: motor aialia, general educational institutions, statistical data, special education, correctional work, individualization, correction plan.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти важливим питанням є навчання та виховання дітей із тяжкими порушеннями мовлення, зокрема й моторною алалією.

Досліджуючи вітчизняний та зарубіжний досвід розв'язання цієї проблеми, ми дійшли висновку, що питання етіології, патогенезу та корекції моторної алалії й досі залишаються не достатньо вивченими та досить гострими. Особливої уваги потребує розроблення та впровадження системи корекції моторної алалії в умовах загальноосвітніх закладів.

Ознайомившись зі статистикою виявлення моторної алалії у Сумській області, можна констатувати 0,2 % дітей із зазначеною патологією з-поміж усіх мовленнєвих порушень. Проте, варто зазначити, що мова йде лише про діагностовані випадки. Так, за даними, зібраними обласним логопедом на 2017 рік, 427 дітей старшого дошкільного віку із підозрою на моторну алалію (загальне недорозвинення мовлення I та II рівнів) залишаються не охоплені корекційною роботою. Це ті діти, які з невістих причин не відвідують логопедичні групи або взагалі дитячий садок.

Причини такої ситуації різні. *По-перше*, до сьогодні не в усіх селах, селищах, містах чи навіть районах є логопеди. *По-друге*, самі батьки часто не хочуть віддавати дитину до спеціальних груп, вважаючи, що там виховують «ненормальних» дітей. *По-третє*, деякі батьки навіть не помічають дефекту своєї дитини.

За таких обставин усі ці діти підуть до загальноосвітніх шкіл, де вчителям доведеться займатися не тільки їх навчанням, а й розвитком та корекцією мовлення. Особливо гостро ця проблема постає перед тими школами, де немає логопеда.

Спостереження за динамікою наукових досліджень із проблеми мовленнєвої діяльності дітей із мовленнєвими порушеннями загалом та моторною алалією зокрема дають можливість стверджувати, що вчені приділяють велику увагу зазначеній тематичі. Проблемам корекції мовленнєвих порушень у дітей присвячено праці Л. Волкової, В. Воробйової, Г. Гудмана, Р. Коена, В. Ковшикова, Ю. Коломієць, С. Кондукової, А. Кусмауля, Р. Левіної, А. Лібмана, О. Мастюкової, Н. Січкарець, Е. Соботович, Ю. Сорочан, Н. Трауготт, М. Хватцева, М. Шеремет, Г. Конопка, Л. Kudo, J. Bomar, K. Winden, G. Coppola, Z. Jonsson, F. Gao, S. Peng, T. Preuss, I. Teramitsu, S. White, J. Wohlschlegel, D. Geschwind та ін.

Мета статті – на основі аналізу статистичних даних та літературних джерел висвітлити проблему корекції моторної алалії в умовах загальноосвітніх навчальних закладів.

Методи дослідження – вивчення статистичних даних; теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових літературних джерел, систематизація та узагальнення даних спеціальної психолого-педагогічної літератури з метою виявлення стану досліджуваної проблеми.

Ученими доведено, що оволодіння мовленням у дітей дошкільного віку в умовах дизонтогенезу відбувається сповільнено та своєрідно. На кожному етапі розвитку вони зазнають певних труднощів у засвоєнні тих чи інших одиниць мовлення. При всьому цьому один і рівень мовленнєвого розвитку може мати місце у дітей різного віку та при різних діагнозах, а одні й ті ж некоректні форми слів і типові словосполучення зустрічаються й при алалії, й при затримці мовленнєвого розвитку, й при дизартрії [12, 112].

Моторною алалією в логопедії називають первинне недорозвинення ексиресивного мовлення центрального органічного генезу, спричинене порушенням одного з двох специфічних психологічних механізмів мовлення, пов'язаного з діяльністю центральних кіркових відділів мовленнєво-рухового аналізатора [2, 200].

В умовах сьогодення, в інклюзивному навчанні, важливою умовою повноцінного розвитку дитини із моторною алалією є своєчасна корекція її мовленнєвого порушення. Це завдання досить ускладнюється в умовах загальноосвітніх навчальних закладів за відсутності логопеда. Тому в подальшому у статті буде викладено визначення зазначеного мовленнєвого порушення та надано рекомендації щодо мовленнєвого розвитку дітей із ним. Сподіваємося, ця інформація допоможе педагогам зорієнтуватися у роботі з дітьми із моторною алалією в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Розпочати огляд наукових основ дослідження питання моторної алалії доцільно із визначення атипового розвитку мовлення цих дітей.

В. Воробйова, С. Шаховська та інші у своїх дослідженнях доводять, що для дітей із загальним недорозвиненням мовлення (зокрема й із моторною алалією) є характерною недиференційована вимова звуків, заміна звуків більш простими за артикуляцією, самостійне зв'язне контекстне мовлення є недосконалим за своєю структурно-семантичною організацією. У них недостатньо розвинене вміння зв'язно і послідовно викладати свої думки. Вони володіють набором слів і синтаксичних конструкцій в обмеженому обсязі та спрощеному вигляді, відчують значні труднощі в формуванні висловлювання, в синтезуванні окремих елементів у структурне ціле та в доборі матеріалу для тієї чи іншої мети. У дітей з'являються тривалі паузи, пропуски окремих смислових ланок. Структура складних слів часто спрощена, скорочена, наявні пропуски складів.

На думку Н. Жукової, ознакою мовленнєвого дизонтогенезу виступає морфологічно нерозчленоване використання слів. Слова, поєднані в речення, не мають граматичного зв'язку між собою, використовуються дитиною в будь-якій одній формі. Цей недосконалий процес може тривати протягом багатьох років життя дитини [1, 56 – 59].

Темп розвитку лексичної та граматичної системи мовлення значною мірою залежить від темпу пізнання дітьми навколишнього середовища. Спочатку дитина осмислює наявність відношень між предметами в об'єктивному світі, потім намагається за допомогою вже відомих їй мовленнєвих форм виразити нове значення, поступово перетворюючи їх за допомогою відомих їй лінгвістичних механізмів і операцій конструювання (на підсвідомому рівні). Як наслідок, вихідна граматична форма починає розгалужуватися. Потім граматичні засоби вибудовуються у деревоподібну ієрархічну структуру, в якій конструкції пов'язані вертикально і зростають відповідно до зростання структурних вимовних труднощів, водночас протиставляючись по горизонталі за акустичними ознаками й значенням [5, 164 – 169].

Закордонні дослідники наголошують на деяких загальних характеристиках моторної алалії:

1) диференційоване використання певної фонемі або складу в різних положеннях слів;

2) диференційоване використання певної фонемі або складу в різних словникових цілях навіть в одній і тій же позиції слова;

3) диференційоване використання певної фонемі або складу при множинних повторях одного і того ж слова [9, 65 – 81].

Спираючись на вищевикладене, дослідники вимірюють кількість різних помилок, які дитина зробила в слові. Цей тип неузгодженості іноді згадується як «міпливість маркера». Непослідовність відноситься до відмінностей у різних утвореннях одного й того ж слова або складу. Ці незрілі зразки (якщо дитина не отримує корекційної роботи) можуть зберігатися у дітей із моторною алалією навіть до середнього шкільного віку [10, 67 – 78].

Завдяки процесам диференціації і точності дитина набуває незалежний контроль над окремими органами артикуляційного апарату (губами, язиком) і вчиться створювати більш спеціалізовані конфігурації для оцінки рухів, у кінцевому підсумку відточуючи ці артикуляторні пози без сторонніх рухів [6, 528].

Однак Вільямс і Штаукхаус (1998, 2000) вказують на те, що у дітей із моторною алалією є різні траєкторії розвитку на цьому й інших етапах управління артикуляційним апаратом [11, 481 – 482].

Досі немає досліджень, які систематично порівнювали конкретні мовленнєві шаблони (наприклад, морфологічні або синтаксичні помилки) у дітей із моторною алалією.

Дослідження показують, що у віці до 4-х років, діти із цим мовленнєвим порушенням піддаються більш високому ризику порушення навичок фонологічної обізнаності в порівнянні з дітьми із нормою розвитку. А діти із сімейною історією моторної алалії піддаються більш високому ризику виникнення проблем із засвоєнням грамоти [7].

Успішність формування мовленнєвої діяльності залежить від рівня оволодіння дитиною із моторною алалією фонетичною системою мови, що залежить від взаємодії мовленневослухового та мовленневорохового аналізаторів, які забезпечують полімодальну єдність мовленнєвої функціональної системи [4, 233 – 238].

Одне із важливих завдань сучасної теорії та практики мовленнєвої діяльності полягає в тому, щоб знайти ефективні шляхи вивчення і пояснення онтогенезу мовлення – процесу засвоєння рідної мови дітьми та його дизонтогенезу.

Недорозвинення мовлення за моторної алалії має системний характер, охоплюючи всі її компоненти: фонетико-фонематичний і лексико-граматичний. За основними ознаками можна виділити групу дітей із переважаючим фонетико-фонематичним недорозвиненням (їх меншість) і групу з переважаючим лексико-граматичним недорозвиненням. До першої групи належать порушення, зумовлені провідним ураженням нижніх відділів у центральній моторній області кори домінантної півкулі. Друга група обумовлена ураженням передніх відділів моторної області кори мозку. У дитини з алалією не формуються тонкі рухові координації мовленнєвого

апарату. Формування експресивного мовлення в моторних алаліків ускладнюється порушенням аналітико-синтетичної діяльності мовленнєворухового аналізатора. Ці порушення можуть носити різний характер:

- а) кінестетичена оральна апраксія;
- б) важкість перемикання з одного артикуляційного руху на інший;
- в) труднощі засвоєння послідовності рухів для відтворення слова тощо [3, 190 – 191].

У зв'язку із зазначеними ускладненнями затримується розвиток основного провідного компонента експресивного мовлення – активного словника. Він виявляється бідним, недостатнім, спотвореним. Затримуються у своєму розвитку фонетична сторона й граматична будова мовлення.

Фразове мовлення представлене простими короткими реченнями. Як наслідок, при алалії порушується формування зв'язного мовлення. Діти не можуть послідовно викладати події, виділяти головне і другорядне, визначати тимчасові зв'язки, причину і наслідок, передати сенс явищ і подій.

При тяжких формах моторної алалії у дитини є тільки звуконаслідування й окремі лепетні слова, які супроводжуються активною мімікою та жестикуляцією.

План корекції моторної алалії має ґрунтуватися на характері розладу, індивідуальних потребах і збережених можливостях дитини.

Оскільки мовлення – високоорганізоване моторне завдання, а моторна алалія являє собою розлад мовленнєвих рухів, принципи моторного навчання часто вводяться до плану корекції. Здатність виконувати точну дію поліпшується з практикою, оскільки практика робить рух досконалим (якщо дитина практикує в правильній послідовності рухи знову і знову, відбудеться навчання руху) [7, 1 – 24].

Для того, щоб навчання дитини із моторною алалією було продуктивним, передусім педагогу загальноосвітнього навчального закладу необхідно буде виконувати зазначені нижче рекомендації.

1. Важливою умовою практики є підготовка дитини. Практичне заняття буде продуктивним, якщо дитина «готова» займатися. На цьому етапі передбачається встановлення довіри, мотивації до заняття та виховання уміння зосереджуватися на мовленнєвому русі (фактично на плечі педагога лягає відповідальність навчити дитину правильно виконувати рухи артикуляції).

2. Необхідною умовою є пояснення вправ. Оптимальне навчання руху відбувається, коли дитина знає, що відбувається і чому.

3. Робота тільки над однією навичкою за один раз може прискорити вивчення лише цієї навички. Проте потрібно навчити дитину переносити і використовувати навичку за межами корекційного заняття. Робота над декількома навичками в один і той же час може зайняти більше часу, але вважається, що вона краще готує дитину до ситуацій поза заняттям.

4. Швидкість впливає на навчання. Удовільнення швидкості моторного завдання може полегшити навчання руху, але занадто повільні рухи можуть перешкодити вивченню навичок

5. У роботі з дітьми із моторною алалією важливим є зворотний зв'язок: характер, час і кількість вказівок, що пропонуються дитині, будуть впливати на те, наскільки добре вона у підсумку засвоїть навички.

При індивідуалізації плану корекції, заснованого на потребах і можливостях дитини, будь-який із методів корекції, який передбачає принципи моторного навчання, може використовуватися для стимуляції «правильних» жестів та рухів мовлення. У повсякденному використанні багато з цих методів можуть поєднуватися в навчальному процесі для дітей із моторною алалією:

1. Методи мультисенсорного сприймання – використовують різні сенсорні сигнали, які допомагають дитині чути, бачити, відчувати і розуміти цільові жести рухи мовлення, що вимагаються від неї під час вимови слова або фрази.

2. Підходи інтегральної стимуляції – використовують чітко визначену і структуровану ієрархію мовленнєвих цілей і вимагають, щоб дитина імітувала висловлювання (склади, слова або фрази), змодельовані логопедом, «іоглянь; слухай; роби, що я роблю». У цьому підході слухову увагу дитини зосереджено на прослуховуванні слова, а її візуальну увагу – на обличчі педагога

3. Методи прогресивної апроксимації і формоутворення – використовують мовленнєві постановки, які діти на даний момент здатні відтворювати, а потім, використовуючи різні форми зворотного зв'язку і практику, намагаються сформулювати рухову позицію, наближену до потрібної

4. Методи фонетичного розміщення – надають вербальну інформацію та інструкцію для дитини щодо того, що робити зі своїм ротом, язиком, губами або щелепою під час мовленнєвих спроб. Ці методи використовуються з метою досягнення більшої точності артикуляційних позицій для певних звуків, які дітям важко відтворювати. Проте, основна увага в роботі має приділятися послідовності мовленнєвих рухів.

5. Тактильні підходи – використання маніпуляції головою, губами і щелепою під час мовленнєвого відтворення, щоб дитина могла краще «відчувати» і з часом згадувати, як правильно переміщувати свої артикуляційні органи для вимови відповідного звуку. Допомога надається лише на початку. Дитина отримує самостійність при створенні мовленнєвих рухів.

6. Просодичне полегшення – використовується ритм і мелодія, щоб забезпечити синхронізацію або ритмічну структуру, у рамках якої можуть бути виконані рухи мовлення [8, 363 – 371].

Крім того, оскільки багато дітей із моторною алалією стикаються із пов'язаними мовленнєвими проблемами, моторні підходи, які найкраще враховують ці потреби, безсумнівно, мають бути введені до загального плану корекції.

Отже, питання корекції порушень мовлення в дітей із моторною алалією набуває в сучасних умовах пріоритетного значення. Під час логопедичної роботи з такими дітьми необхідно враховувати їх індивідуальний розвиток та потенційні можливості. Важливою умовою подолання зазначеного мовленнєвого порушення є дотримання спеціальних умов та використання доцільних методів.

Враховуючи статистику неохоплених корекцією дітей із моторною алалією, перспективу подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у розробленні системи подолання мовленнєвих порушень, які можна використовувати в умовах загальноосвітніх навчальних закладів за відсутності логопеда.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жукова Н. С. Отклонения в развитии детской речи. (Учеб. пособие для студентов дефектологических фак. высших пед. учеб. заведений и логопедов) / Н. С. Жукова. – М. : УНПЦ «Энергомаш», 1994. – 128 с.].
2. Ковшиков В. А. Экспрессивная алалия / В. А. Ковшиков // Логопедия: Методическое наследие : Пособие для логопедов : в 5 кн. Кн. 3 : Системные нарушения речи : Алалия. Афазия : Пособие для логопедов / под ред. Л. С. Волкова. – М. : Владос, 2003. – С. 199 – 207.
3. Кузьмина Н. И. Развитие воспринимаемой и самостоятельной речи у детей-алаликов / Н. И. Кузьмина, В. И. Рождественская // Логопедия: Методическое наследие : Пособие для логопедов : в 5 кн. Кн. 3 : Системные нарушения речи : Алалия. Афазия : Пособие для логопедов / под ред. Л. С. Волкова. – М. : Владос, 2003. – С. 189 – 198.
4. Савінова Н. В. Формування мовленнєвої діяльності в онтогенезі / Н. В. Савінова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 22 : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – С. 233 – 238.
5. Савінова Н. В. Особливості формування граматичної будови мовлення у дітей у нормі та при патології мовленнєвого розвитку: психолінгвістичний аспект / Н. В. Савінова // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 16. Зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 164 – 169.
6. Davis B. L. On the origin of the internal structure of word forms / B. L. Davis, P. F. MacNeilage // Science. – 2000. – № 288. – P. 527 – 531.
7. Nijland L. Planning of syllables in children with developmental apraxia of speech / L. Nijland, B. Maassen, S. van der Meulen, F. Gabreels, F. W. Kraaimaat, R. Schreuder // Clinical Linguistics and Phonetics. – 2003. – № 17. – P. 1 – 24.
8. Pannbacker M. Management strategies for developmental apraxia of speech: A review of literature / M. Pannbacker // Journal of Communication Disorders. – 1988. – № 21. – P. 363 – 371.
9. Seddoh S. A. K. Temporal control in apraxia of speech: An acoustic investigation of token-to-token variability / S. A. K. Seddoh, D. A. Robin, C. Hageman, H.-S. im, J. B. Moon, J. W. Folkins // Clinical Aphasiolog. – 1996. – № 24 – P. 65 – 81.

10. *Velleman S. L.* The interaction of phonetics and phonology in developmental verbal dyspraxia: Two case studies / S. L. Velleman, S. A. K. Seddoh // *Clinics in Communication Disorders*. – 1994. – № 4. – P. 67–78
11. *Williams P.* Diadochokinetic skills: Normal and atypical performance in children aged 3 – 5 years / P. Williams, J. Stackhouse // *International Journal of Language and Communication Disorders*. – 1998. – № 3 – P. 481 – 486.
12. *Zelinskaya-Lubchenko K. A.* Differential diagnosis of motor alalia / K. A. Zelinskaya-Lubchenko // *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie* – Łódź, Polska. – N 2(6). – 2016. – С. 112 – 123

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Zhukova N. S.* (1994). Otklonenyya v razvytyy' detskoj rechy'. (Ucheb.posoby'e dlya studentov defektologicheskogo fak. vysshy'x ped. ucheb. zavedenyy' logopedov). [In Russian].
2. *Kovshy'kov V. A.* (2003). Ekspresyvnaya alai'va. Logopedy'va: Metody cheskoego nasledyy'e: Posoby'e dlya logopedov, pp. 199 – 207. [In Russian].
3. *Kuz'myna N. Y'.* (2003). Razvyty'e vospry'ny'maemoj v' samostoyatel'noj rechy' u detej alaly'kov. Logopedy'va: Metody cheskoego nasledyy'e : Posoby'e dlya logopedov, pp. 189 – 198. [In Russian].
4. *Savinova N. V.* (2012). Formuvannya movlennvevovi diyalnosti v ontogenezi. Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriya 19. Korekcyjna pedagogika ta psy'xologiya. Vy'pusk 22 : zb. nauk. pracz, pp. 233 – 238. [In Ukrainian].
5. *Savinova N. V.* (2010). Osoblyvosti formuvannya gramatychnoyi budov' movlennva u ditej u normi ta pry patologiyi movlennvevog orozvytku: psycholingvistychnyj aspekt. Naukovyj chasopys nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova. Seriya 19. Korekcyjna pedagogika ta psy'xologiya. Vy'pusk 16. Zb. nauk. pracz, pp. 164 - 169. [In Ukrainian].
6. *Davis B. L., MacNeilage P. F.* (2000). On the origin of the internal structure of word forms, pp. 527 – 531.
7. *Nijland L.* Planning of syllables in children with developmental apraxia of speech. *Clinical Linguistics and Phonetics*, pp. 1 – 24.
8. *Pambacker M.* (1988). Management strategies for developmental apraxia of speech: A review of literature. *Journal of Communication Disorders*, pp. 363 – 371.
9. *Seddoh S. A. K.* (1996). Temporal control in apraxia of speech: An acoustic investigation of token-to-token variability. *Clinical Aphasiology*, pp. 65 – 81.
10. *Velleman S. L.* (1994). The interaction of phonetics and phonology in developmental verbal dyspraxia: Two case studies. *Clinics in Communication Disorders*, pp. 67 – 78.
11. *Williams P., Stackhouse J.* (1998). Diadochokinetic skills: Normal and atypical performance in children aged 3 – 5 years. *International Journal of Language and Communication Disorders*, pp. 481 – 486
12. *Zelinska-Lubchenko K. O.* (2016). Differential diagnosis of motor alalia. *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. Łódź, Polska. – N 2(6), pp. 112 – 123.